

7. Interkulturell kompetanse

Hva er interkulturell kompetanse?

Ordet **kompetanse** kommer fra latin *competentia*, og refererer til «å kunne noe», «å være i stand til». Motsetningen er **inkompetanse**, «å ikke kunne noe», udugelighet. Når et barn lærer å kommunisere på en hensiktsmessig måte, har det tilegnet seg **kommunikativ kompetanse**. Når barnet har lært når det skal tale, når det skal tie, hva det kan snakke om, med hvem, når, hvor, og på hvilken måte, så har barnet kommunikativ kompetanse.

Ingen ting av dette er medfødt. Barnet lærer av sine foreldre, sine søsken, og sine venner. For å tilegne seg kommunikativ kompetanse er det nødvendig å leve i en sosial sammenheng. Alt det vi har omtalt i de tidligere kapitlene hører med til hva vi alle lærer for å kommunisere: **kultur**, **kommunikasjon**, **interkulturell kommunikasjon**, **verbal** og **ikke-verbal** kommunikasjon og **kontekst**.

Vi har også sett at det er ikke nok å kunne ord og begreper. Språket er knyttet til personer, tid og sted. Hva som er passende språkatferd i selskap, i butik, ved bruk av telefon, i møte med familiemedlemmer, venner og fremmede er noe en ikke kan lære fra en ordbok. Det er kun ved å leve i samfunn en lærer språkets praktiske bruk, **pragmatikken**.

Hvordan folk uttrykker seg varierer også fra land til land og fra kultur til kultur. Når en japaner sier *yes, maybe, yes*, fulgt av små nikke, kan det være en høflig måte å si nei på. Mange forretningsfolk har bommet fordi de har tatt *yes* for å bety «ja». Ved å ikke være oppmerksom på betydningen av «å **miste ansikt**», har de også mistet kontrakter.

Mange minoriteter i Norge er blitt sjokkert over at nordmenn ikke hilser på dem, noe som ville vært en selvfølge der de kommer fra.

Eksempel

Noen innvandrere hadde flyttet inn i en blokk i utkanten av Oslo. De la merke til at nordmennene som bodde i blokken ikke hilste på dem. «Først trodde vi at de var rasister, siden de ikke ville hilse på oss som har mørk hud. Så var vi sikre på at de ikke likte oss, siden de ikke snakket til oss. Det gikk ett og et halvt år før vi oppdaget at de heller ikke hilste på andre nordmenn.»

Norsk (manglende) høflighet er faktisk noe en nykommer må lære for å kunne opptre «på en norsk måte» blant nordmenn. På samme måten må nordmenn legge seg litt i selen for å håndhilse når de kommer til Frankrike og si *bonjour monsieur* (God dag, min herre), *bon soir madame* (God kveld, min dame) og lignende uttrykk. Bruken av «herr» og «fru» er helt gått av moten her hos oss, mens det er vanlig i Tyskland og Frankrike.

I alle disse eksemplene ser vi at den kommunikative kompetansen den enkelte har opparbeidet i sin egen kulturkrets, ikke er tilstrekkelig. I kulturmøtet trengs en kompetanse som favner videre, det vi vil kalle interkulturell kompetanse.

Med begrepet **interkulturell kompetanse** vil vi forstå evnen til å kommunisere hensiktsmessig og passende i en gitt situasjon i forhold til mennesker med andre kulturelle forutsetninger (Dahl 2001:175).

Interkulturell kompetanse betyr ikke at en må «legge seg flat for» den andres kulturelle skikker og normer og tilpasse seg betingelsesløst til en fremmed kultur. Det kan være like viktig å klargjøre sine egne forutsetninger og sin egen bakgrunn i møte med den andre. Evnen til å se, lytte og lære står ikke i motsetning til det å være seg selv og finne sitt eget ståsted i forhold til det nye.

Ofte er møtet med det nye og fremmede nettopp en anledning til å bli klar over hvem en selv er og hvilke verdier en selv vil stå for. Et kulturmøte er en stor utfordring og samtidig en spennende mulighet til «å finne seg selv». Dagens globalisering og utviklingen av multietniske samfunn utfordrer oss til utvikling av interkulturell kompetanse i skole, høyere utdanning, helsevesen og næringsliv.

Hvem er en interkulturelt kompetent person?

Vi kan beskrive tre viktige områder som er vesentlig for det vi kaller **interkulturell kompetanse**: atferd, kunnskap og holdninger.

[Illustrasjon: Fig. 7.2. fra min bok men forenklet slik at de tre ovalene bare inneholder ordene atferd, kunnskap og holdninger.]

1. Atferd

Atferd viser til hvordan mennesker handler og oppfører seg i vid forstand, også når det gjelder tale. Innenfor psykologien finnes en hel retning som kalles **atferdspsykologi**. Det vi er opptatt av i dette kurset, er hvordan mennesket oppfører seg når det kommuniserer med andre mennesker – **kommunikativ atferd**.

Kommunikativ atferd innebærer evnen til å anvende **verbalt** og **ikke-verbalt språk** i sin kulturelle kontekst, evne til å avkode og innkode meldinger, evne til å skape og opprettholde kontakt og til å være aktivt lyttende. Sosial oppførsel er nær knyttet til atferd. Vi inntar alle sosiale roller som elever, lærere, foreldre, barn og voksne. Vi forholder oss til andre personer på måter vi har tilegnet oss gjennom oppvekst og erfaring.

Det betyr at vi stiller med forventninger om hvordan også andre mennesker skal oppføre seg. Innenfor en kulturell sammenheng lærer vi hva som er passende og upassende oppførsel, hva vi kan gjøre og hva vi ikke bør gjøre.

I møte med andre mennesker som har en annen kulturell bakgrunn, kan det hende at våre forventninger ikke stemmer med den andres atferd. Da utfordres vi. Vi har et valg: Skal vi tilpasse oss den andres atferd, eller skal vi holde oss til vår egen innlærte atferd, eller kan det hende at vi kan finne en mellomting – et kompromiss?

Oppgave

Hvordan vil du reagere på at en ny elev i gruppen hele tiden slår når han blir sint? Når han blir provosert, og det blir han lett, så har han ikke evnen til å ta igjen verbalt, men bruker hele

tiden ikke-verbale reaksjoner og blir lett voldelig. Hva forteller en slik atferd om hans kommunikative kompetanse?

2. Kunnskap

Kunnskap har med læring og erfaring å gjøre. Vi lærer gjennom hele livet og tilegner oss kunnskap fra omgang med andre mennesker og fra å lese bøker, se på filmer og lytte til musikk. I dette faget har vi fokus på hvordan vi med økt kunnskap skal bli bedre formidlere.

Gjennom et bevisst forhold til interkulturell kommunikasjon kan vi se lengre enn til vår egen nese. Vi kan lære hvordan mennesker med ulike forutsetninger tolker og forstår hverandre. Med større innsikt i prosessene som ligger bak interkulturell samhandling, kan vi forbedre våre evner til kommunikasjon.

Utfordringen er å overskride vår **etnosentrisme**, altså at vi ser alt, bedømmer alt og måler alt ut fra vår egen målestokk. Vi må lære å se tingene slik de ser ut fra den andres ståsted, med de forutsetninger den andre har – **empati**. Derfor er det nødvendig å gi både en generell kulturforståelse og redegjøre for allmenne prinsipper om interkulturell kommunikasjon. Kunnskap om andre kulturer og andre måter mennesker oppfører seg på kan utvide vår forståelse for andre og gjøre oss i stand til å knytte kontakter over kulturelle grenser.

Både generell kunnskap og særskilt (spesifikk) kunnskap om andre såkalte fremmede kulturer og kommunikasjonsmønstre er nyttig for å øke vår kommunikative kompetanse.

Oppgave

Sett opp en liste over hva du har lært i dette faget som kan hjelpe deg til å kommunisere bedre med mennesker som har en annen bakgrunn enn din egen. Hvorfor er kunnskap viktig?

3. Holdninger

Kunnskap er ikke nok for å styre vår atferd og våre handlinger. Gjennom livet tilegner vi oss **holdninger** som preger vår atferd og vårt forhold til andre mennesker. Holdninger kan være basert på kunnskap eller være ervervet gjennom læring og erfaringer. Men ofte har vi overtatt dem mer eller mindre ubevisst fra våre foreldre, venner og andre grupper som vi velger å identifisere oss med.

Holdninger kommer til uttrykk gjennom våre oppfatninger og meningsyttringer, følelsesmessige reaksjoner og i våre handlinger. I forbindelse med kommunikasjon ser vi at personlighetstrekk som åpenhet, nysgjerrighet, evnen til undring, evnen til å ta den andres perspektiv (empati) og respekt for andres verdier er viktige holdninger.

Videre er evnen til å forholde seg fleksibelt til nye situasjoner og nye mennesker med ulike bakgrunn, andre verdier og religioner vesentlig for god kommunikativ kompetanse. Evnen til å kunne tilpasse seg flertydige situasjoner kan åpne for nytenkning og gi ny innsikt i hvordan en kan møte og etablere et forhold til mennesker med andre kulturelle erfaringer.

Oppgave

Når du blir følelsesmessig engasjert i et annet menneske, skyldes det at dere finner likheter hos hverandre eller er det forskjelligheten som tiltrekker? Tenk over hva dine holdninger betyr i forhold til hvem du liker og hvem du ikke liker.

Oppsummering

Det sier seg selv at interkulturell kompetanse basert på atferd, kunnskap og holdninger ikke er et stillestående fenomen. Det er fullt mulig å jobbe med seg selv og forandre egne holdninger og atferd. Med dagens internasjonalisering, globalisering og utvikling av multi-etniske samfunn blir utvikling av interkulturell kompetanse mer og mer viktig.

Vi kan tilhøre ulike sosiale fellesskap på en gang. I innledningskapitlet definerte vi det **dynamiske kulturbegrepet**. Vi sa at **kultur** er vår stadige nyfortolkning av situasjonen i møte med andre. Hvilken atferd, kunnskap og holdninger vi gjør gjeldende i møte med andre kan være avgjørende for vår interkulturelle kompetanse.

Vi er alle sammensatte personer med ulik atferd, kunnskap og holdninger. Slik tilhører vi ikke bare en kultur. På samme tid kan vi være medlemmer av ulike interessegrupper eller kulturer.

Eksempel

En kvinne kan være nordmann med norsk pass, med bakgrunn fra Marokko, muslim, liberal, glad i farger, skolelærer, heteroseksuell, opptatt av homofiles rettigheter, partimedlem, teaterentusiast, tennisspiller og jazzmusiker. Hvilken kultur tilhører hun?

Hver kommunikasjonssituasjon er unik. Hva kvinnen i eksemplet ovenfor spiller ut av sin kulturelle bakgrunn i et møte med andre er avhengig av situasjon, samtalepartnere, kontekst, hensikt med møtet, osv. Det er kanskje den sosiale og deltakende kompetansen som er den viktigste.

Oppgave

Lag to lister: en over de holdningene du har som du ikke ønsker å forandre og en over de holdningene som du ønsker å forandre. Hva kan du gjøre med dine egne holdninger?

Spørsmål til samtale

1. Hvem er en interkulturelt kompetent person? Forklar.
2. Ta utgangspunkt i atferd, kunnskap og holdninger. Hva har omgivelsene og andre mennesker å si for utviklingen av interkulturell kompetanse?
3. Hva betyr egne verdier, normer og erfaringer for utviklingen av interkulturell kompetanse?
4. Hvilke egenskaper er viktigst for å utvikle interkulturell kompetanse?

Temaer om interkulturell kompetanse

Vi skal ta for oss noen temaer som er aktuelle ved studiet av interkulturell kompetanse.

Åpen og lukket kommunikasjon

Måten vi kommuniserer på som avsendere og mottakere kan være avgjørende for utfallet av en kommunikasjonssituasjon. Er vi villige til å lytte og prøve å forstå hva den andre mener, hvorfor hun mener det hun sier, hva hun vil oppnå, osv, eller er vi kun opptatt av å få frem vårt eget budskap – å få rett!

Eksempel

Se på disse to måtene å kommunisere på, vi kan kalle dem henholdsvis lukket og åpen kommunikasjon:

Lukket kommunikasjon	Åpen kommunikasjon
-----------------------------	---------------------------

<ul style="list-style-type: none"> • Min oppgave er å få deg til å se riktigheten av mitt standpunkt. • Hvis du likevel ikke ser riktigheten av mitt syn, da vil jeg ta det som et bevis på manglende intelligens eller at du har skjulte motiv. • Da vil jeg argumentere sterkere og mer direkte, rolig og mer utspekulert eller skifte mellom flere sett av argumenter. • Jeg vil poengtere mitt syn direkte, og gi overbevisende argumenter eller stille spørsmål slik at du blir nødt til å komme til de samme konklusjoner. 	<ul style="list-style-type: none"> • Min oppgave er å forsvare mitt syn, men skape muligheter for å avdekke svakheter. • Jeg vil poengtere mitt standpunkt åpent og be deg om å reflektere rundt det og oppfordre deg til å legge frem ditt syn slik at jeg kan reflektere rundt det. • Hvis du ikke ser at jeg har noe å fare med, da vil jeg vurdere muligheten av at du ser noe jeg ikke ser. • Da vil jeg oppmuntre deg til å begrunne nærmere din tankegang som har ført til en annen konklusjon enn min.
--	--

Spørsmål til samtale

1. Se på tabellen i eksemplet ovenfor.
2. Har dere møtt disse måtene å kommunisere på? Gi eksempler.
3. Diskuter konsekvensene av å ha en åpen eller en lukket holdning til kommunikasjon. Finn eksempler.
4. Finnes det situasjoner der vi bevisst velger å bruke en lukket kommunikasjonsform? Gi eksempler.
5. Finnes det situasjoner der vi bevisst velger å bruke en åpen kommunikasjonsform? Gi eksempler.

Dobbeltkommunikasjon, symmetri og asymmetri

Dobbeltkommunikasjon oppstår når du sier noe, samtidig som du egentlig uttrykker noe annet, kanskje det motsatte.

Eksempel

Dagens foreldre er eksperter på dobbeltkommunikasjon. Hør på dette: «Ja, så gå på den festen da ... men du får egentlig ikke lov!» Også kroppsspråket formidler at dette liker de egentlig ikke. Men du har din egen vilje og er vant til å få den. Kjenner du deg igjen?

Eksempel

Møtelederen sier med en traurig stemme og et kroppsspråk som uttrykker alt annet enn glede, kanskje sjenanse: «Det er en glede for meg å ønske dere alle velkommen til dagens møte.»

I det første eksemplet sies to motsatte ting på en gang. I både det første og siste eksemplet er det motsetning mellom utsagn og kroppsspråk, tonefall og fremferd.

Også atferd og livsstil kan komme i konflikt med det som sies.

Eksempel

«Jeg mener at en nøysom livsstil er det beste både for mine medmennesker og miljøet. Samtidig gleder jeg meg enormt til Sydenreisen sammen med mine venninner. Vi skal leie bil slik at vi kommer oss lett vint omkring. Klærne og smykkene er vanvittig billige på Kreta.»

Eksempel

En norsk utviklingsarbeider i et afrikansk utviklingsprosjekt kan hevde at de menneskene han arbeider blant skal ha medbestemmelsesrett i et utviklingsprosjekt, samtidig som strukturene og premissene for det hele utelukker enhver likeverdig medbestemmelse. Når det kommer til stykket, er det utviklingseksperter som bestemmer – i kraft av sin rolle i organisasjonen av prosjektet og i kraft av pengene han disponerer. Hele situasjonen kommuniserer hvem som er overordnet og hvem som er underordnet, hvem som bestemmer reglene for samhandlingen.

Eksemplene ovenfor viser at det ikke alltid er samsvar mellom liv og lære, mellom ord og handling. Vanligvis taler handlingene sterkere enn alle ordene.

Eksemplene viser også et annet viktig poeng ved kommunikasjon. Kommunikasjonsrelasjoner kan være **symmetriske** eller **asymmetriske**. En symmetrisk relasjon innebærer at kontroll, makt og myndighet er jevnt fordelt mellom partene, slik at de danner likeverdige relasjoner. Ofte oppleves det slik i forholdet mellom gode venner eller kolleger som i ord og handling viser gjensidig respekt for hverandre. **Symmetri** forutsetter balanse i forholdet og at man opplever hverandre som jevnbyrdige.

Asymmetri er det motsatte, at den ene har mer makt, kontroll eller autoritet enn den andre. Relasjonen kan medføre et slags foreldre-barn-forhold også mellom voksne, hvor den ene blir liten, usikker, trassig eller opprørsk, mens den andre blir stor, selvsikker, moralsk eller autoritær. Den ene blir svak, den andre sterk, og dette er en opplevelse de begge på sett og vis deler.

Eksempelvis kan asymmetrien i forholdet mellom terapeut og pasient være bestemt gjennom rollefordelingen. Den ene er hjelper, den andre er den som trenger og mottar hjelp. Enhver omsorgssituasjon innebærer et asymmetrisk forhold. I slike situasjoner er det viktig at den makt den sterke har, som i og for seg er legitim, ikke blir misbrukt overfor den svake. Den sterke må heller ikke ta alt ansvar bort fra den svake så sant vedkommende er i stand til å mobilisere sine egne ressurser (Eide and Eide 2007).

Oppgave

1. Forklar hva dobbeltkommunikasjon er.
2. Finn eksempler der du har opplevd dobbeltkommunikasjon.
3. Har du selv kommunisert dobbelt? Hva tror du hensikten kan være?
4. Forklar hva symmetriske og asymmetriske kommunikasjonsrelasjoner er.
5. Finn eksempler på symmetriske kommunikasjonsrelasjoner.
6. Finn eksempler på asymmetriske kommunikasjonsrelasjoner.

Relasjonskommunikasjon

Når vi kommuniserer om et saksinnhold, et bestemt tema eller et problem, kan vi kalle det for **innholdskommunikasjon**. En slik kommunikasjon kan være overveiende verbal, men understøttes av ikke-verbal kommunikasjon. Vi kan imidlertid også samtidig kommunisere om vårt innbyrdes forhold, det vi kan kalle **relasjonskommunikasjon** (Dahl 2001).

En **relasjonskommunikasjon** foregår ofte ikke-verbalt, for eksempel med små trekninger i ansiktet, ulike typer smil eller manglende smil, oppsøkende eller avvikende blikkontakt og små «ja-» og «hm»-lyder. Slik respons vil ganske effektivt formidle om vi er interessert i å utdype kontakten, eller om vi ønsker å «kutte ut».

Relasjonsaspektet er knyttet til måten vi formidler innholdet i en kommunikasjon på, dvs. den holdning vi – verbalt og ikke-verbalt – henvender oss til andre med, for eksempel ved å vise interesse, likegyldighet, utålmodighet, vennlighet eller irritasjon.

Relasjonskommunikasjon kan selvsagt også formidles verbalt eller skriftlig ved antydninger som «Min gamle venn», «Drittsekk», «Kjærlig klem» eller «Vi ses snart». De innbyrdes relasjonene, som gjerne også omfatter mer følelsesmessige forbindelser mellom kommunikasjonspartnerne, er utrolig viktige for vår måte både å sende og motta tegn og signaler på.

Sympati og empati

Ordet **sympati** kommer av gresk og betyr medfølelse eller medlevelse (gresk: *sym* = med, *patheia* = følelse). **Empati** betyr innfølelse eller innlevelse (gresk: *em* = i).

Vi kan vise **sympati** når vi gir uttrykk for å forstå en annens følelser fordi vi har opplevd noe lignende selv. Vår evne til å tenke oss selv i den andres sted er selvsagt begrenset, for vi kan aldri gå inn i en annens identitet. Oftest kan vi bare forestille oss hvordan vi selv ville ha tenkt, talt og handlet i den andres sted ut fra våre forutsetninger.

Vi kan ikke like lett si hvordan den andre virkelig tenker, taler, føler og handler ut fra sine egne forutsetninger. Denne forskjellen er viktig. Hvis jeg for eksempel forteller deg at jeg nylig har mistet min tante, kunne du forestille deg hvordan du ville ha følt det om det var din tante som var død. Dersom jeg nylig hadde mistet min jobb, eller arvet en million kroner, kunne du tenke deg hvordan du ville følt om det hadde hendt deg. Denne følelsen kalles sympati.

Empati er innfølelse eller innlevelse. Denne følelsen går ut på å forestille seg den andres opplevelse ut fra hans eller hennes forutsetninger (Bennett 1979). Dette er mye mer krevende. Ved sympati tenker du deg selv inn i en annens sted, men du er like fullt deg selv, og du opplever verden gjennom din egen referanseramme – ditt eget kulturfilter.

Ved empati tenker du deg inn i den andres sted på en slik måte at du føler, ser og opplever ut fra den andres ståsted, gjennom den andres kulturelle briller. Dette er selvsagt ikke fullt ut mulig, men innlevelse kan være et ideal, og i interkulturell kommunikasjon kan det være avgjørende for en virkelig forståelse. Likevel må vi understreke at empati handler om å oppfatte den andres følelser, men også å vite at denne følelsen ikke er ens egen.

Eksempel

Det fortelles at dronning Marie Antoinette under den franske revolusjonen, da bøndene stormet kongens palass, spurte hvorfor de bråkte sånn. «De har ikke brød!» ble det sagt. «Kan de ikke spise kaker?» spurte dronningen. Hennes kontakt med bøndenes daglige virkelighet var så liten at hun hadde ingen evne til innlevelse i deres situasjon. Hennes sympati strakte seg til å tenke seg inn i deres sted med sine egne erfaringer. I et slikt tilfelle ville hun selv ha spist kaker. Hun så altså situasjonen ut fra sin egen referanseramme.

En del kvinnesaksforkjempere i Vesten ser ut til å mene at alle kvinner har (eller burde ha) samme reaksjoner overfor det å være kvinne i hvilken som helst kulturell sammenheng. Men ved denne antagelsen risikerer de å begå grove feil. Det er nemlig slett ikke sikkert at en kvinne som er vokst opp under helt andre kulturelle forutsetninger, opplever det å være kvinne på den samme måten. Mange viser mye sympati, men liten evne til empati.

Kommunikasjonsforskeren Richard Brislin (1981) hevder at mennesker med en empatisk holdning har lettere for å utvikle andre kommunikasjonsferdigheter enn de som er karakterisert som å være ikke-empatiske. Å ha en empatisk holdning er derfor en viktig forutsetning for interkulturell kompetanse.

Kulturell neddykking

[Se Figur 8.5 Kulturell neddykking med god litteratur! Fra min bok]

Vi skal nå se hvordan vi kan bruke dette empati-synspunktet i en modell som vi kan kalle **kulturell neddykking**. Den går ut på å vise hvordan vi kan lære nye kulturelle spilleregler å kjenne for å kunne kommunisere med mennesker i en ny kultur. Det er fem trinn i modellen, som er tilpasset etter Milton Bennetts modell (1979) (Dahl 2001).

1. Kjenn deg selv

Første trinn i modellen går ut på å lære seg selv og sin egen kulturbakgrunn å kjenne. Det er svært viktig at vi selv har en kulturell forankring når vi møter andre. Vi må kjenne våre egne verdier og normer.

Den som har lært seg selv å kjenne og er trygg på seg selv, behøver ikke være redd stilt overfor det ukjente og fremmede. Riktignok kan våre egne verdier, normer og tro utfordres i møte med andres verdier, normer og tro. Men det kan være sunt å bli utfordret av andre. Ofte fører det til at vi får et mer gjennomtenkt forhold til våre egne verdier og normer.

Møtet med det fremmede er ikke en fryktinngytende, ukontrollerbar situasjon. Tvert imot kan det på den ene siden bidra til at vi bedre kan leve oss inn i andres tanker og følelser, og på den andre siden bidra til at vi selv får økt innsikt også i egne tanker og følelser. Dermed taper vi ikke vår identitet, men befester den.

Å lære seg selv å kjenne betyr også å lære å kjenne det vi kan kalle vår egen **kommunikative stil**. Vi formidler ikke bare gjennom våre ord, men også gjennom vårt liv og våre handlinger. Det kan være nødvendig å stille kritiske spørsmål til våre verbale og ikke-verbale ytringer: Er vi oppmerksomme og åpne, eller nervøse og lukkede? Har vi evnen til å se og lytte, eller er vi forutinntatte og fordomsfulle? Avbryter vi den andre, holder vi «tråden» i en samtale, smiler vi, virker vi troverdige, inngir vi tillit? Hvordan virker vi på våre omgivelser?

2. Selvoppgivelse

I det andre trinnet foretar vi selve «neddykkingen». Det betyr at vi må forlate vår egen posisjon og nærmest oppgi vår egen **identitet**. Dette kan selvsagt være lettere sagt enn gjort. Det kan heller ikke være snakk om noe annet enn en foreløpig selvoppgivelse. For empatiens skyld blir vi nødt til å legge igjen hjemme våre egne målestokker, og våre egne meninger om rett og galt.

3. Innlevelse (empati).

I dette trinnet har vi da tatt skrittet fullt ut og forsøker å være åpne og se, lytte og lære mest mulig ut fra den andres forutsetninger. Det betyr at vi, i hvert fall tilnærmet, forsøker å leve oss inn i den andres levemåte, tro og verdier. Det er som å bli som barn igjen: Å ta imot inntrykk og herme etter de andre og innpasse oss i omgivelsene slik som de møter oss. Det er empati.

Denne situasjonen kan vi sammenligne med den som vi kan oppleve når vi leser en fengslende roman eller opplever en film eller et teaterstykke. Vi lever oss inn i personene i romanen eller stykket, identifiserer oss med dem, tenker som dem og reagerer som dem. I den aktuelle virkeligheten er det imidlertid ikke romanfigurer eller skuespillere vi møter, men virkelige mennesker av kjøtt og blod. Vi beveger oss inn på et fremmed område som oftest oppleves utilgjengelig: en annen persons tanker og erfaring.

4. Tilbakevendelse

Etter den empatiske innlevelsen skal vi så vende tilbake til oss selv og vår egen identitet. Vi skal finne oss selv igjen og forlate den andre. Det er ikke minst på grunn av dette trinnet at det er så viktig å kjenne seg selv slik som nevnt under det første trinnet. Vi finner igjen vårt eget verdensbilde, våre egne verdier og normer. Det gir trygghet.

5. Refleksjon

De erfaringer vi har gjort, gjør at vi etter et slikt eksperiment likevel ikke lenger er helt den samme som før. Opplevelsene i den andres situasjon gir oss et kritisk blikk både på hans eller hennes kulturbakgrunn og på vår egen. Vi kan for eksempel stille erfaringene opp mot hverandre. Ut fra et slikt eksperiment vil vi kanskje enda klarere se forskjellene og likhetene mellom oss selv og den andre. Vi blir mer klar over hvor våre egne toleransegrenser befinner seg.

Hvor lenge dette eksperimentet skal vare, avhenger av formålet med neddykkingen. For en mer overflattisk kontakt, slik som enkelte turister eller forretningsfolk opplever, kan man til og med klare seg uten. Antropologer bruker denne metoden som de kaller «deltagende observasjon» når de gjør feltarbeid i en annen kultur. Det er vanlig at de bruker ett til to år på en slik innlevelse. Men den er selvsagt ikke like intens hele tiden.

Bistandsarbeidere og misjonærer må nok regne med enda lengre tid om deres innsats skal bli varig. En misjonær blant motilon-indianerne i Colombia levde sammen med indianerne i fem år uten å drive noen form for forkynnelse. Han lærte først deres språk, tankegang og verdier (Smith 1988).

Erfaringene fra en slik **kulturell neddykking** kan gi oss verdifulle kunnskaper om andre måter å tenke og leve på. Vi lærer hvilken mening andre tillegger ulike kulturelle ytringsformer. Slik blir det mulig for oss å bruke ord og uttrykk som gir mening for våre samtalepartnere. Og kanskje klarer vi å oppleve nye meningsfellesskap som kan være givende for begge parter.

Oppgave

1. Forklar forskjellen på sympati og empati.
2. Det har vært sagt at det er vanskeligere «å synes om et menneske» enn «å synes synd på et menneske». Er du enig i denne påstanden? Vil svaret være avhengig av om den andre personen er en i din vennekrets eller om personen er en «fremmed»?

Oppgave

Gå gjennom de fem trinnene i «kulturell neddykking».

1. Hva kan vi lære av en slik fremgangsmåte?
2. Har du selv opplevd noe lignende?

Praktiske råd

«Når du kommer til et land, bør du spørre om skikkene,» sa den kinesiske vismannen Konfucius til sine disipler. Et godt norsk uttrykk er «å stikke fingeren i jorden der du kommer». Det gjelder både innenlands og utenlands, i møte med norske og utenlandske kulturer eller subkulturer, som for eksempel skolekamerater, arbeidskolleger, minoriteter, eldre.

Bli kjent med den andre og deg selv

Dersom vi planlegger å flytte til et annet land, til en ny by eller bygd, eller skifte skole, søke jobb eller forventer å møte en ny kulturell setting på en eller annen måte, er det flere ting vi kan gjøre for å forberede oss. En god måte å bygge opp en **meningsfylt kommunikasjon** på er å bli kjent med representanter for den andre gruppen. Det kan gjøres på flere måter.

Det beste ville være å flytte til og bo i den andre gruppen og leve mest sammen med de andre for kortere eller lengre tid. Slik kan en bli kjent med de nye menneskene og deres skikker og måter å leve på og gjøre ting på.

Selv om denne løsningen sikkert er den beste, er det ikke alltid mulig å gjennomføre den. Men man kan også forberede seg ved å søke opplysninger fra slike kilder som kan fortelle om de andre menneskenes levemåter:

- **Medier** som bøker, film, fjernsyn og internett kan formidle mange opplysninger og innsikt i fremmede forhold, og andre tankemønstre og tradisjoner. For eksempel er lokal skjønnlitteratur (eventuelt i oversettelse) et utmerket hjelpemiddel for å lære om hvilke kulturstrømninger som gjør seg gjeldende i den andre gruppen. Vi må imidlertid være klar over at de som har laget boken, filmen eller hva det nå er, beskriver tingene slik de ser det eller vil at vi skal se det. Det kan derfor lønne seg å være kritisk slik at vi ikke automatisk overtar andres stereotyper og fordommer.
- Andre mennesker som har vært i nærkontakt med det andre kulturelle miljøet, kan gi mange nyttige opplysninger. Men også her bør vi være kritiske og åpne for at våre informanter kan ha tatt feil, eller at de representerer en bestemt klasse eller gruppe som ikke er representativ for miljøet.
- Enkelte organisasjoner eller bedrifter gir opplæring i form av kurs om interkulturell kommunikasjon for sine utsendinger og familiene deres. Det kan være mange tips og erfaringer å få med seg fra slike opplegg. Mer kulturspesifikke innføringer om land, folk og religion kan også være nyttig.

Spørsmål som vi bør forsøke å finne svar på, er slike som disse:

- Hvordan ser menneskene på seg selv og sine omgivelser?

- Hvordan lever de sitt liv?
- Hvilke tradisjoner har de i familien og i gruppen?
- Hvilke **verbale** og **ikke-verbale koder** bør vi kjenne?
- Hvor åpne og direkte er menneskene i kommunikasjonen?
- Hvordan ser de på fremmede?
- Hvilke **stereotypier** har de om oss?
- Hvor går toleransegrensene i de kulturelle strømningene som finnes?
- Hva skjer hvis vi ikke følger reglene?

Det er et godt råd å søke hjelp hos **kulturelle rådgivere** – folk vi har tillit til, og som har tillit til oss, i den kulturelle konteksten vi kommer til. Dersom det personlige forholdet først er etablert, vil mange synes at det er en glede å hjelpe oss ut av en vanskelig situasjon.

Møtet med andre mennesker gjør også at vi blir mer kjent med oss selv. Vi utfordres og må stille spørsmål til oss selv og til ting vi har tatt som en selvfølge. Det kan være like viktig som å bli kjent med den andre at vi lærer oss selv å kjenne og vet hvem vi er og hva vi står for.

Spørsmål til oss selv kan være slike som disse:

- Hvilke **stereotypier** har jeg om de andre?
- Hvilke stereotypier må jeg forandre?
- Hvordan reagerer jeg i møte med fremmede og ukjente livsformer?
- Har jeg **fordommer**? Kan jeg gjøre noe med dem?
- Hvilke verdier vil jeg prioritere i mitt liv?
- Hvor går grensen for det jeg vil akseptere hos meg selv, i mitt hus?
- Er det noe jeg må jobbe med når det gjelder meg selv og mine holdninger?

Benytt samtaleteknikk

I en kommunikasjonssituasjon kan generelle regler for god **samtaleteknikk** være nyttig. Det finnes en rekke bøker og referanser på internett om samtaleteknikk som kan være til god hjelp selv om de ikke tar opp de kulturelle aspektene spesielt. Her er noen generelle råd:

1. Vis respekt for samtalepartneren!

Respekt kan bety følgende:

- Husk navnet! Uansett hvor uvant og merkelig det klinger i våre ører, er det hellig for ham eller henne.
- Benytt tittel dersom dette er vanlig skikk.
- Vær høflig i språkbruk og atferd overfor den andre. (Bruk også passende klesdrakt.)
- Respekter religiøse helligdager og kulturelle skikker selv om de virker uforståelige og underlige for oss. Latterliggjøring er like ille som fordømmelse.
- Vær ikke «ovenfra og ned». Unngå befalinger, trusler, moraliseringer og «forhør», dersom dette ikke er din oppgave.
- Vis interesse!
- Vis tillit!

2. Gjør en innsats for å lære språket!

Språket er selve porten inn i en annen kultur. Så langt det er mulig bør vi forsøke å snakke det samme **språket**, både det **verbale** og det **ikke-verbale**. Dersom dette ikke er mulig, bør vi forsøke å tilpasse oss til den andre så godt vi kan. Tegnspråk kan være til

god hjelp. Manglende ordforråd burde ikke stoppe en kommunikasjon. I stedet bruker vi ganske enkelt de ord, tegn og uttrykk som vi kan og forsøker å gjøre oss forstått.

3. Gi tilbakemelding og fang opp motpartens tilbakemelding!

Tilbakemelding er det beste middel til å registrere om partene forstår hverandre. Dersom tilbakemeldingen viser **misforståelser** eller **manglende forståelse**, kan en prøve med nye formuleringer. Når du forstår at du ikke forstår, oppstår **gyrne øyeblikk** som åpner for ny forståelse. Da kan du stille spørsmål. Tilbakemeldinger kan være både verbale og ikke-verbale. De kan være tydelige, slik som når en delegasjon marsjerer ut av en forsamling i protest, eller de kan være utydelige, slik som et lett drag over ansiktet, utålmodig tromming med fingrene o.l.

En måte å sikre seg mot **misforståelser** på er å få partneren til å gjenta eller forklare innholdet i det som er blitt sagt. Slik kan eventuelle feil rettes opp i tide. Gi anledning til spørsmål! Vi bør også selv formidle tilbakemelding både ikke-verbalt ved ansiktsuttrykk, små smil, nikk eller lignende, og verbalt ved motspørsmål eller med små utbrudd som: «Jaså!», «Sier du det!» og lignende.

Plutselige utfall og følelsesmessige reaksjoner kan blokkere videre kommunikasjon. Det er en god regel «å telle til ti», hvis du blir sint.

4. Ta deg tid! Snakk langsomt! Uttal ordene tydelig! Druk pauser!

De aller fleste som er usikre på et nytt språk, synes at den andre personen snakker for fort. Det kan være godt å ta tiden til hjelp. Tålmodighet og små pauser i en samtale kan være viktige for å gi anledning til tilbakemelding og spørsmål.

5. Vær oppmerksom på forskjellig bruk av ja og nei!

Vi har tidligere vært inne på at mange (særlig mennesker fra Øst-Asia) helst svarer «ja» uansett hva en spør om. Tankegangen bak er at de vil være høflige og tekkes spøreren. Meningen kan også være at de bekrefter at de har forstått spørsmålet, noe i likhet med «Jeg hører hva du sier», uten at de har tatt stilling til innholdet i spørsmålet. Begrunnelsen for et «Ja» kan også være å unngå at den andre «taper ansikt». Svareren vil gjerne vise at han eller hun er velvillig, og viser respekt. Også «nei» kan brukes på en annen måte enn vi er vant til hos oss, som vi har sett.

6. Unngå spørsmål som kan besvares med et enkelt ja eller nei!

Spørsmål som «Har du forstått?» kan lett gi villedende svar. Som regel besvares det med et «ja», selv om innholdet i det som skal formidles, ikke er forstått. Da er det bedre å stille direkte spørsmål og få opplysningene på annen måte. Kontrollspørsmål vil vise om innholdet i det som er sagt, er forstått. Det kan være bra om den andre gjentar det som er ment med andre ord.

På mandarinkinesisk har de verken ja eller nei. Når kineserne skal snakke engelsk, brukes derfor ofte *yes* og *no* helt vilkårlig. På sitt eget språk stiller de spørsmålet slik: «Du liker kaker, stemmer, stemmer ikke?» Svar: «Stemmer».

Når enkelte svarer «Ja» på et nektende utsagn, betyr det ofte at vedkommende bekrefter det negative innholdet i setningen. Oppfordringen «Ikke gå ut i gaten!» besvart med «Ja!» betyr hos mange folk «Nei, jeg skal ikke gå ut i gaten». Når sykepleieren spør en

vietnameser: «Har du ikke tatt tablettene?» og vietnameseren svarer «Ja», betyr det at hun *ikke* har tatt tablettene.

7. **Bruk spørreord!**

Spørsmål som kan besvares med et enkelt ja eller nei – såkalte ja/nei-spørsmål, kan ofte gi oss villedende svar. Da er det bedre å bruke spørrepronomen som for eksempel hva, hvem, hvorfor, når, og hvilken. Slike spørsmål må besvares med hele setninger. På spørsmålet «Hvilke tiltak mener du vi må sette i verk?» må svarene komme med forklarende setninger. Det er ikke nok å svare «Ja» eller «Nei».

Nå bør vi være oppmerksomme på at bruken av spørsmål varierer i forskjellige miljøer. Direkte spørsmål kan oppleves støtende innen en rekke asiatiske grupper. Derfor gir de ofte heller ikke direkte svar på slike spørsmål. Ofte må partene ha kjent hverandre og ha opparbeidet et tillitsforhold før direkte spørsmål blir besvart.

8. **Forsøk å få tak i hva den andre parten mener!**

Still gjerne *spørsmål* dersom du tror at du kan ha misforstått. Gjenta gjerne innholdet i det du tror den andre har sagt. Si det på en annen måte slik at han eller hun forstår at du har forstått hva han mener. Et slikt utsagn kalles gjerne en **parafrase**. Du kan for eksempel si «Mener du at ...», «Var det dette du tenkte på?», «Eller er det slik at ...?» Men her gjelder det også å unngå ja/nei-fellene. En annen mulighet er å **gjenspeile følelsene** til den andre. Et eksempel: «Jeg forstår at du er ergerlig for denne måten å behandle saken på.» Du kan også foreta en **oppsummering** og sette frem foreløpige konklusjoner. Kryssjekking er også nyttig. Finn ut på andre måter om budskapet er oppfattet.

9. **Bruk myntenhet og måleenheter som brukes i vedkommende land!**

I USA brukes farenheit-grader, fot og tommer i dagligtale selv om centigrader og metersystemet er innført for vitenskapelig bruk. Tallordene kan også forvirre. En milliard (9 nuller) kalles en billion i USA. (En billion i Europa skrives med 12 nuller.)

10. **Unngå sjargong og slanguttrykk! Unngå språklige og kulturelle særuttrykk**

Disse uttrykkene kan være vanskelige for en utlending: «Det skulle bare mangle!», «Ikke så verst!», «Jeg føler meg litt deppa!», «Litt av ei snelle!», «Gå på tå hev», «Små gryter har også ører» (betydning: «Ungene kan høre hva vi snakker om»). Bare tenk på hvordan du vil oversette slike uttrykk til engelsk, så skjønner du at det kan bli vanskelig.

11. **Vurder situasjonen før du bruker humor!**

Spøk og vitser kan lett misforstås på et annet språk. Når slike historier er morsomme, er det ofte fordi de har overraskende poenger som ikke svarer til forhåndsforventningene. Men forhåndsforventninger er nøye forbundet med kulturelle tradisjoner. Derfor har mange opplevd at en god historie som slår an i eget miljø, ikke blir oppfattet i en annen kulturell sammenheng. **Humor** er kanskje noe av det som er vanskeligst å oversette til et annet språk.

Men **humor** kan også være en brobygger når vi finner de rette poengene som blir forstått. En spøk og en god latter i rette øyeblikk kan fremme god interkulturell kommunikasjon. Et smil som uttrykk for vennlighet er universelt! Latter er fellesmenneskelig. Men som vi har pekt på, kan det også ligge andre meninger under smil og latter, meninger som vi er vant til å uttrykke på andre måter.

12. Vær oppmerksom på språklig interferens!

Når uttrykksmåter som er vanlige på et språk, overføres ubevisst til kommunikasjonsspråket kalles **språklig interferens**.

En nordmann ble tilbudt en kopp kaffe av en engelsktalende kollega. På spørsmålet: *Would you like coffee?* svarte han *Yes, thanks!*. Utsagnet var en direkte oversettelse av norsk uttrykksmåte. På engelsk burde han ha sagt *Yes, please!*. På flere språk er det for øvrig slik at «tak» kan bety enten «ja, tak» eller «nei, tak».

13. Vær oppmerksom på valg av samtaleemne!

Det kan være viktig å unngå tabutemaer og velge samtaleemne som interesserer partneren. Gå ikke over grensene for de **sosiale sfærene**. Det er ikke bare Østens folk som kan «tape ansikt!».

Dersom det er vanskelig å komme i gang med en samtale, kan det være et godt råd å forsøke å finne ut hva den andre interesserer seg for og få vedkommende til å snakke om det. Vi mennesker liker ofte å snakke om oss selv og vårt eget. Det kan i hvert fall sette kommunikasjonen i gang. Ofte kan det også være lærerikt og nyttig.

Et felles kontaktpunkt – felles kjente, felles steder eller felles opplevelse – kan være et godt utgangspunkt for en samtale med ukjente.

Vær deg selv! Vær ekte!

I all vår tale om å forstå den andre og gå inn i den andres situasjon, må vi ikke miste vår egen identitet. En del europeere har forsøkt å ta etter og leve som afrikanere og asiater når de lever i deres land. Ofte blir slike forsøk på «å spille innfødt» gjennomskuet og oppfattet som latterlige. Men situasjonen kan variere fra land til land, og fra gruppe til gruppe, og en form for kompromiss må vi oftest finne frem til. For omplantet i en ny situasjon kan vi heller ikke leve slik som vi gjorde hjemme i vårt eget miljø.

I de aller fleste miljøer setter folk pris på at man er den man er. En nordmann blir aldri japaner eller nigerianer. Det beste råd som kan gis, er at du er ærlig og ekte. Husk at «du kan ikke ikke-kommunisere!» (Watzlawick, Bavelas, and Jackson 1967). Hva du enn gjør eller ikke gjør, så forteller dine ord, og handlinger og din klesdrakt noe om deg. Vi blir alle «lest» av våre omgivelser, både i arbeid og fritid. Matforbruk, alkoholvaner, omgang med det annet kjønn, respekt eller manglende respekt for andre, – alt forteller noe om oss. Våre handlinger sier mer enn ord om hvem vi er og hva vi står for.

Oppgave

1. Hvilke råd vil du gi til en som skal reise og oppholde seg i en ny kulturell kontekst?
2. Hva innebærer det «å stikke fingeren i jorden»?
3. Hva kan du som representant for en vertskultur gjøre for å lette denne prosessen for innvandrere i Norge?

Oppgave

Diskuter utsagnet «Du kan ikke ikke-kommunisere» i lys av de praktiske råd som er listet opp i dette kapitlet.

Vårt etiske ansvar

Hensikten med kommunikasjon er å oppnå forståelse eller vinne ny innsikt. Vi kan oppleve situasjoner der vi skjønner at vi ikke forstår. Da oppstår **gyrne øyeblikk**. Når vi forstår at vi ikke forstår, kan vi stille spørsmål og få rede på nye ting. Slike situasjoner kan anspore oss til nye undersøkelser og nye oppdagelser – helst til fordel for begge parter.

Innsikten som vi har fått i begrepene og mekanismene som ligger under interkulturell kommunikasjon gir oss også makt. Vi kan bruke den positivt til beste for alle, eller vi kan misbruke den. Kunnskapen om kommunikasjon kan også ha moralske konsekvenser. Vi skal her se på noen temaer som er aktuelt å være bevisste på når det gjelder vårt etiske ansvar.

Maktmisbruk

Det er lett å tro at **kommunikasjon** bare er å få positiv respons, og å få folk til å gjøre det vi vil ha dem til å gjøre. Men da blir det ikke kommunikasjon, det er **manipulasjon**. Ingen har rett til å beherske en annens liv. Kommunikasjon er ikke å «trykke et budskap nedover hodene» på andre mennesker.

Både reklame, næringsliv, reiseliv, hjelpeorganisasjoner, bistand og misjon besitter teknologi, økonomi og kunnskap som kan brukes til å bestikke, manipulere og hjernevaske mennesker. Men slik bruk av kommunikasjonskunnskap blir **maktmisbruk**, og ikke kommunikasjon etter grunnbetydningen – «å gjøre felles». Fellesskap forutsetter dialog der begge parter søker etter mening.

Korrupsjon

Korrupsjon er å bruke sin stilling eller posisjon til å skaffe seg egen vinning på andres bekostning. Det er all grunn til å advare mot korrupsjon og **bestikkelser**. I mange land og kulturer er korrupsjon svært utbredt. Likevel vil vi hevde at det ikke er riktig å si – som det ofte blir sagt – at korrupsjon er «en del av deres kultur».

Vi vil avvise at kriminalitet er en del av vår norske kulturbakgrunn, selv om det begås kriminelle handlinger også av nordmenn. Også mennesker i Brasil, Kamerun og Japan vet at korrupsjon er galt og ønsker å motarbeide uvesenet. Svindlere og utsugere er verken respektert eller likt noen steder. Folk flest forakter et slikt system. Dersom noen der hadde sagt at det var en del av deres kultur, ville de fleste følt det dypt krenkende og insinuerende.

En påstand om at korrupsjon er en uunngåelig del av kulturen, noe som man bare må akseptere og innrette seg etter, bør imøtegås og avvises. Det er forkastelig i vårt eget land og det er forkastelig også andre steder. Det er altfor lett å legge skylden på offeret.

Empati

Innlevelse i andre menneskers livsmønster og tenkemåte er svært vanskelig, men også spennende. Der hvor vi lykkes, er vi kommet hverandre nokså nær inn på livet. Det skaper bånd av gjensidig tillit, forståelse og lojalitet. I vår egen sammenheng kan vi i stor grad på forhånd beregne hvordan andre mennesker vil reagere på våre handlinger og holdninger.

I en fremmed kulturell kontekst, derimot, er det mye vanskeligere å forutsi hvordan reaksjonen vil bli. Det er grunn til å stille et kritisk og selvransakende spørsmål: Hvilken rett har vi til å utnytte mellommenneskelig kontakt til egne og private formål?

Empati kan gi makt til den som går inn i prosessen. Kulturinnlevelse reiser derfor også viktige etiske spørsmål: Hva brukes denne makten til? Er vi for eksempel villige til selv å slippe andre inn på oss? Hvordan ville vi like å bli utsatt for et annet menneskes ønske om å komme inn på våre «private enemerker»? Disse spørsmålene fortjener kritisk ettertanke.

Oppgave

Forfatteren hevder at det ikke er riktig å si at korrupsjon og bestikkelser er «en del av deres kultur». Er du enig? Hvilke konsekvenser vil et slikt synspunkt ha i dine holdninger til andre mennesker?

Kultur som meningsfellesskap

Som mennesker har vi et **felles erfaringsområde** samtidig som vi også har våre **særområder** (se illustrasjon). Vårt meningsfellesskap (der sirklene skjærer hverandre) kan utvides ved læring og mellommenneskelig kontakt. Men det må være gjensidighet i læringen. Jo mer A lærer om B, og jo mer B lærer om A, dess større blir felles erfaringsområde, og jo større sjanse er det for at vi lykkes i å kommunisere med hverandre og forstå hverandre.

[Figur 8.6 i boken: Felles erfaringsområde kan utvides ved læring]

Men som vi har sett ovenfor er det ikke nok med kunnskaper. Også atferd og holdninger er en viktig bestanddel av interkulturell kompetanse. Jo mer vi lærer om andre, jo mer må vi også selv arbeide med egen atferd og egne holdninger.

Interkulturell kompetanse kan brukes både til godt og ondt. Innsikten kan brukes til å selge en defekt bil til en godtroende kjøper. Den kan brukes til å underminere den andres verdensbilde og kulturelle forutsetninger eller til manipulasjon og hjernevask. Maktbruk blir umoralsk.

Innsikt i interkulturell kommunikasjon kan også brukes til å søke felles løsninger på fellesmenneskelige problemer – kultur som meningsfellesskap. Felles søken kan bringe fornyelse og inspirasjon og bidra til utveksling av tanker og erfaringer mellom likeverdige mennesker, der alle kan gi og få. Vi må alle ha frihet til å låne, frihet til å gi, frihet til å ta imot, frihet til å omskape og frihet til å nyskape! Det er kulturmøtets spennende mulighet!

Fordypningsoppgaver

Velg en eller flere av nedenstående fordypningsoppgaver for å lære mer om interkulturell kompetanse. Kan utføres som individuelle oppgaver eller som gruppeoppgaver.

1. Interkulturell kompetanse

Formål: Les gjennom de praktiske råd for kommunikasjon som gis i dette kapitlet.

Problemstilling: Gjør rede for hvordan det går an å leve med dilemmaet som oppstår når du på den ene siden skal være deg selv og ekte, og på den andre siden skal tilpasse deg og leve deg inn i den fremmede væremåten.

Drøfting: Finn litteratur, romaner, tekster, eller film, som tar opp dette kulturelle dilemmaet. Dere kan også diskutere temaet med noen som har reist og flyttet og som må finne seg til rette i nye kulturelle omgivelser.

Metode: Litteratur, intervju og diskusjon.

2. Vårt etiske ansvar

Formål: Misbruk av interkulturell kommunikasjon.

Problemstilling: Hvordan kan innsikt i interkulturell kommunikasjon misbrukes? Hva kan du/dere gjøre for å bevisstgjøre dere selv og andre slik at innsikt i interkulturell kommunikasjon ikke blir misbrukt?

Drøfting: Gjør rede for hvordan innsikt i interkulturell kommunikasjon kan misbrukes. Studer fenomener som makt, korrupsjon, økonomi, empati.

Metode: Litteratur, filmer, erfaring, intervju, diskusjon.

3. Interkulturell kommunikasjon er mulig!

Formål: Oppsummering av innsikt fra dette programfaget i kommunikasjon og kultur.

Problemstilling: Hvordan er interkulturell kommunikasjon mulig når mennesker har forskjellig kulturbakgrunn, forskjellig språk, forskjellige religioner, forskjellige normer og forskjellige verdier? Hva kan du/dere gjøre for å forbedre din/deres interkulturelle kompetanse?

Drøfting: Etter å ha lest dette læreverket har du fått innblikk i alt som kan gå galt i forbindelse med kommunikasjon mellom mennesker med svært forskjellig utgangspunkt. Hvordan er det likevel mulig å kommunisere interkulturelt?

Metode: Lesing, repetisjon av kurset, annen litteratur, filmer, erfaring, intervju, samtale.

Litteraturliste

- Bennett, Milton J., ed. 1979. *Overcoming the golden rule: sympathy and empathy*. Edited by D. Nimmo. Communication Yearbook. Washington DC: International Communication Association.
- Brislin, Richard W. 1981. *Cross-cultural encounters: face-to-face interaction*. New York: Pergamon Press.
- Dahl, Øyvind. 2001. *Møter mellom mennesker: interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eide, Hilde and Tom Eide. 2007. *Kommunikasjon i relasjoner: samhandling, konfliktløsning, etikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Smith, Donald K. 1988. *Make haste slowly: developing effective cross-cultural communication*. Portland, OR: Institute for International Christian Communication.
- Watzlawick, Paul, Janet Beavin Bavelas, and Don D. Jackson. 1967. *Pragmatics of human communication. A study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes*. New York: Norton.